

Петар II Петровић Његош

Петар II Петровић Његош

Петар II Петровић Његош

Датум рођења: 13. новембар 1813.

Место рођења: Његуши (Црна Гора)

Датум смрти: 31. октобар 1851.

Место смрти: Цетиње (Црна Гора)

„Хвала Ти, Господи, јер си ме на бријегу једнога Твојега свијета удостојио извести и зраках једнога Твојега дивнога сунца благоволио напојити. Хвала Ти, Господи, јер си ме на земљи над милионима и душом и тијелом украсио – колико ме од мога ђетинства Твоје непостижимо величество топило у гимне Божествене радости,

удивленија и велељепоте Твоје, толико сам биједну судбину људску са ужасом разматрао и оплакивао.“ (Из *Тестамената*)

Petar II Petrović — Njegoš

1813. Рођен је 1. новембра (по јулијанском календару) у селу Његушима, главном селу Катунске нахије, под Ловћеном и надомак Јадранског мора, као Раде (Радивоје), син Тома Маркова Петровића и Иване (рођене Пророковић) из истог села. Имао је два брата (Пера и Јована) и две сестре. Његова породица владала је у Црној Гори више од двеста година и дала јој пет владика (Данило (1700-1735), Саво (1735-1750 и 1766-1782), Василије (1750-1766), Петар I (1782-1830), Петар II (1830-1851)) и два световна владара (Данило (1851-1860) и Никола (1860-1918)).

У то време, Црна Гора је била савез племена и није имала атрибуте државе, њене границе нису биле одређене а централна власт скоро да није постојала. У међународним односима Црна Гора сматрана је турском територијом. Уз владикау као духовног владара, постојао је и гувернадур (губернатор), кога су дуго одређивали Млечи из редова Црногораца као свог представника и световног владара. Нека црногорска племена признавала су владикину, али и млетачку, аустријску или турску власт. Црногорски владика често је потајно обављао и неке световне владарске дужности у суседним племенима, док је у Боки Которској и око Скадра био само епископ. Црну Гору дуго су чиниле само четири нахије

(Катунска, Љешанска, Ријечка, Црмничка) а у време Петра I, Његошевог претходника, прикључена су јој племена Пјешивци, Бјелопавлићи и Пипери (која су се одметнула од Турака), а касније још два Брда - Ровци и Морача. У то време, становници четири нахије често су називани Црногорцима, а становници брда касније прикључених Црној Гори - Брђанима. Духовна и културна средишта земље били су цетињски манастир, као и манастири Острог и Морача. Цетињски манастир саградио је крајем петнаестог века Иван Црнојевић; после трећег турског разарања, обновио га је 1786. Петар I Петровић.

1825. Почетком године, владика Петар I доводи Рада у цетињски манастир. У то време, други синовац Петра I, његов планирани наследник, Ђорђије (Георгије) Сава Маркова одлази на школовање у Русију. Први Радови васпитачи на Цетињу били су калуђер Мисаил Цветковић и владикин секретар Јаков Цек. Те године Раде саставља своје прве песме којима је забављао главаре и монахе. Једна од њих била је шаљива песма о некаквим ћеклићким сватовима и њиховим згодама и незгодама.

Од половине године Раде борави у Топлој, близу Херцег-Новог, код јеромонаха Јосипа Троповића као новог учитеља. Са још неколико ђака учи предмете часловац, псалтир, црквено певање, рачуницу и италијански језик. Често присуствује црквеним обредима у оближњем манастиру Савине. У Топлој остаје до краја 1826. године и тада се враћа на Цетиње.

1827. Митрополит Петар I изражава, 20. јануара, жељу да му наследник буде Раде Томов, а не Ђорђије Савов (кога је уместо калуђерског живота све више привлачила војна школа

и који је касније у Русији постао коњички официр). Због недостатка финансија не може да Рада пошаље у Русију, те га задржава поред себе и покушава да са њим подели своје знање италијанског, руског, немачког и делимично енглеског и француског, као и књиге из своје богате библиотеке.

Крајем септембра, владика Петар I задржава у својој служби, као државног секретара и јединог министра, песника Симу Милутиновића Сарајлију и поверава му, као један од задатака, васпитавање Рада Томова. Сима Милутиновић, често несређеног духа и језика, упућује Рада у класику, уметност, историју, филозофију и књижевност и тако утиче на његову будућу поетику.

1829. Раде предаје свом учитељу, Сими Милутиновићу, неколико народних песама које је прикупио. Исте године саставио је песму у „народном духу“ о рату између руске царице Катарине II и турског цара. „Е тако ме не заклали вуци/у џамију, ђе клањају Турци,/ако дигнух моје јањичаре,/сву ћу твоју земљу поробити,/поробити, ватром попржити,/а тебе ћу живу уфатити,/да ме двориш као робиња.“ (из песме о рату између царице Катарине II и турског султана).

1830. Митрополит Петар I преминуо је 18. октобра. У складу са његовом тестаментарном жељом, изреченом тог дана, за „намјесника митрополита црногорског“ проглашен је Раде Томов и огрнут мантијом преминулог стрица. „А ја на моје мјесто насљедником управитељем и чуватељем од свега мојега и Церковнога чиним и остављам синовца мојега Рада Томова Петровића, у којег се надам да ће бити чојек од посла и од разума, коликоје преблагјиј Отац Небесних благоволио подарити, и којег Богу и Цару нашему и свему Народу Црногорскоме и Бергскоме за вијека препоручавам свијем сердцем и свом душом.“ (из тестаamenta Петра I) Уз велике почести, Петар I сахрањен је 20. октобра. Два дана касније, Рада је закалуђерио архимандрит манастира Врањине. Кроз неколико месеци произведен је у чин архимандрита. Тиме Раде постаје нови верски и незванични световни црногорски владар. „Чини ми се сит сам се већ наплака. Зато једино што виђу да ми од плача није никакве користи осим сама штета и погибелј очна, али јошт ми не да моје прежалосно срце оставит се мојијема сузама за мојијем оцем и благодјејом. Прво, што сам се лишио милости благодјетелске, друго, што је народ изгубио својега пастира и обранитеља, који бјеше непоколебими столп вјере и слободе христијанске и превјерни син и обранитељ отечества и неотлучими привјазаник к росијскому престолу и до својијех

последњијех ријечих које ми је говорио на умрли час. Упитам га: 'Господару, виђу да ћете умријет, него што ћу ја сад?' А он се усправи и сједне на постељу, па ми почне говорит: 'Ја ти сад не могу помоћ ништа, но ти ове најпоследње ријечи од мене: моли се Богу и држ се Русије.'" (писмо Јеремији Гагићу, 30. октобра 1830)

1830. Младом Његошу првих месеци у владању помажу отац Томо, ујак - капетан Лазар Пророковић, као и неколико отреситијих главара. Крајем године и почетком следеће, Његош се налази на удару противника, предвођених гувернадуром Радонићем, који је и раније покушавао да ограничи световну власт породице Петровић. „Јошт ме је једна велика главобоља постигла. Наш господин губернатор Вуколај Радонић пошао је у околину которску, на Пуч, нотњо без знања ничијега него својевољно, тер се ту саставао с некаквијем генералом цесарскијем и с другијема људима цесарскијема, имајући намјереније предати им Черну Гору и на исту метнути покровитељство њино, мислећи он без никаква расутка, кад је владика умро да већ није остало синовах отечества у Черну Гору и привјазаниках к славимој Росији.“ (писмо Јеремији Гагићу, 22. новембра 1830) На народној скупштини одржаној 17. новембра, укида се гувернадурство, а Вуколај Радонић лишава службе и гувернадурског чина. Његошевој опозицији придружује се и Сима Милутиновић, његов некадашњи учитељ. „А наш Милутиновић узео је нечесову слободу отка се преставио митрополит, која би му сломила врат да се не гледа на његово иностранство, пак и на Ваше писмо с којијем сте га пропратили к мојему поч. донду. Него ја истинито знам да Ви јесте мислили да је он чојак, јербо ја знам истинитога мојега у Вас пријатеља, како што сте били и мојему претку. А он био је поша пред свјатаго *Николаја* на Стањевиће и ја сам шиља за њега момке у два пута. Он није ктио доћ кад сам ја за њега

шила, него кад је њему драго било, па по свему тому ја сам га примио ка да није ништа преступио, зашто Ви знате ја нијесам имао часова ученија, нити сам нимало свијета видио, па мисљах да ће ми што помоћи у ову нашу жестоку муку, а он не стаде него два дана и пође без питања некуђ пут Боке Которске. Сада ја не знам што ће бити. Ви знате како је он преступио законе царске када је утекао из Котора, и они га уфатише, хоће га кастигат по закону. Ема нека ломи врат куђ му драго.“ (писмо Јеремији Гагићу, 6. јануара 1831)

1831. У манастиру Врањина на острву Кому, 31. јануара, рашко-призренски архиепископ производи га у архимандрита и том приликом су му име „преиначили на Петар“. До тада се, у својим раним писмима, потписивао са „Радивој“. Савременици су га звали „Раде Владика“ или „Владика Раде“. Са „Његош“ се у писмима потписује од 1835. Тај додаток имену („Његош“) узео је од стрица, Петра I, који га је понекад додавао свом имену а према имену свог племена и завичаја (Његуши).

1831. Након смрти стрица, Раде се, за помоћ у управљању Црном Гором, обратио двојици Црногораца који су живели у Петрограду - Матеји Вучићевићу (црногорском поверенику у Русији) и његовом ујаку Ивану Вукотићу (подофициру у руској војсци). „Бержајте ако Бога знате, ако Христа љубите, док се није откуђ са стране иновјерне и туђеродне раздор и вражда посијала и распалила, пак би се нејмало се већ на што доходити.“ (писмо Матеју Вучићевићу, 22. октобра 1830) Њих двојица су у Црну Гору стигла у септембру и на збору који је Његош сазвао, доносе се 21. септембра одлуке о успостављању органа власти, „управленија народњег“. На челу управе је владика и он влада у договору са Сенатом који чини 16 сенатора (из редова племенских главара). Сенат има улогу владе и врховног суда. Извршну власт чинила је гвардија са 164 „испољнитеља“, чији су припадници ималу улогу данашње полиције и путујућих судија који су решавали мање спорове. Овим одлукама укинута је дугогодишња традиција да Црном Гором управља владика са гувернадуром. „[...] имам чест Вама објавити како се Црногорци налазе у согласију међу собом исти како су били овога прошлога времена од како је блаженопочившег митрополита завјешчаније проглашено, али сада је сувише стављено управленије народње, које управленије саставља 180 људих, из којијех су 16 совјетници (senatori), а 164 исполнитељи (polizia), које слуша народ добро и како је дужност народња своје старије слушати и собом одабранима повиноват се. Мене се радује срдце и душа када ја виђу моје отечество тако сложено и када виђу толико њихово почитаније к нашем царју и благодјетелју и к њиховијема старјешинама и главарима, али каква ће ми јошт и ово радост бити када виђу моје отечество ће напредује у наукама и процвјетава просвјешченијем и када га виђу да почне излезати своје просвјешчене и вјерне синове, који ће га умјети бранити не само

оружјем него и пером умним.“ (писмо Јеремији Гагићу, 6. децембра 1831). За првог председника Сената изабран је Иван Вукотић, а за потпредседника Матеја Вучићевић. Седиште Сената било је на Цетињу, а гвардије у Ријеци Црнојевића. Суђењима Сената присуствовао је и Његош, осим када је доношена смртна казна. Касније је државна администрација проширена капетанима и перјаницима (неком врстом владикине гарде), а на границама земље и пандурима.

1831. У октобру и у фебруару наредне године, у два наврата, покушава да освоји Подгорицу и Зету - али без успеха. „Кад свак ратује, ми мирујемо, а кад свак мирова, ми ратовасмо.“ (писмо Данилу Медаковићу, 6. јануара 1849) За освету, војска скадарског везира од неколико хиљада људи ударила је у априлу 1832. на погранично село Мартиниће, којима је притекло у помоћ око 300 Бјелопавлића и Пипера, те сузбило и потукло турску војску. „Скочи ово мало число Мартинићах посред Тураках и покољи се с њима и обрати силу турску у бјекство. Турци како побјегни, у то дотрчи једне 100 Пиперах и 200 Бјелопавлићах, за Турцима јуриш, Турци устрашени једнако бјеж, а наши за њима до Спужа, 150 Тураках уби намртво, којијема су узели наши оружје, а сувише што су их Турци унијели мртвијех. Такођер било је и рањенијех више од 300. Сам Намик Али-паша једва с бјекством спасе живот.“ (писмо Јеремији Гагићу, 27. априла 1832) На удару нису само црногорска гранична села, већ околни Турци траже да им се покори цела Црна Гора. „Јошт кад је царство српско на Пољу Косову пало и невољно под иго турско дошло, од онога доба до данас Црна Гора непресјечно је како своју независност тако и своју вјеру сачувала и крв своју пролијевала само ради слободе, независности и своје вјере, нити се икад икому хоћела покорити, знајући она добро почитовати шта је то слобода и предвиђајући каква би то невоља била туђима робовима бити. [...] Што ли нас сада зовете да се Вама предамо и рајом турском постанемо, не видимо нимало да право на то имате, јер како ће тако наједанпут туђијема поданицима постати Црногорци, који су више од 400 годинах свагда мужествено непријатеље од себе одбијали, а само да слободу и независност у оввијема неплодњијема и пустијем кршевима сачувају и да слободно по закону своме жртвоприношенија могу совршивати и господу Богу приносити, који ће свагда држати страну праведнијех и њима на помоћи бити. Што ли нам пак сада пријетите да ћете на нас силну војску послати и нас све истријebити, то само је у руци свемогућег Бога, који управља судбом човјечијом и, колико се год Ви уздате на своју силу, толико се и ми уздамо на божију, која нас је за толико вријеме бранила да нас неће ни сада оставити. [...] И ако Ви на нас нападнете, ми ћемо принуђени бити бранити нашу слободу и независност, коју су и наши прађедови бранили и млого жртвом постали. Тако исто и ми сви јединодушно пролићемо нашу посљедњу капљу крви за вјеру, слободу и независност, и да знате добро да Црногорци ради су сви до посљедњег погребсти себе под развалинама својијех кућах и со тијем оставити потомству свједочанство гробовијех крстах да су пострадали за вјеру и отечество неголи потпасти под иго туђег ропства. И то Вам јављамо да ово није први пут да се Подгоричани и Црногорци бију него може бити стоти, а све за то што Подгоричани на тврду Божју вјеру невино сијеку Црногорце.“ (писмо Мехмеду Решид-паши, 17. јула 1832).

1832. Почетком јануара разоткривена су завереничка настојања гувернадуре Радонића. Одлуком Сената од 4. јануара протерује се његова породица која је више од сто двадесет година обављала гувернадурске функције у Црној Гори. „Г. Радонић, да је био човјек

какав се Вами представља и другијема људима, он не би ни прогнан био са својом фамилијом из својега отачаства, него би у њем био како остале поштене фамилије које у њему пребивају, јербо су он и његова фамилија бројена и чествована међу најпрвијема фамилијама у Црној Гори, него је г. Радонић својега отачаства свагда био враг и возмутитељ, не само он но сваки од његове фамилије. Стога су били прогнати из Црне Горе. Ви знате, милостиви господине, да су људи зли и мутни који могу бунити народ свуда опасни и ње су правитељства свој темељ јако утврдили, а камоли међу овијем слободнијем народом, који није нигда привика узду правитељства врх себе држати.“ (писмо Јеремији Гагићу, 13. маја 1836)

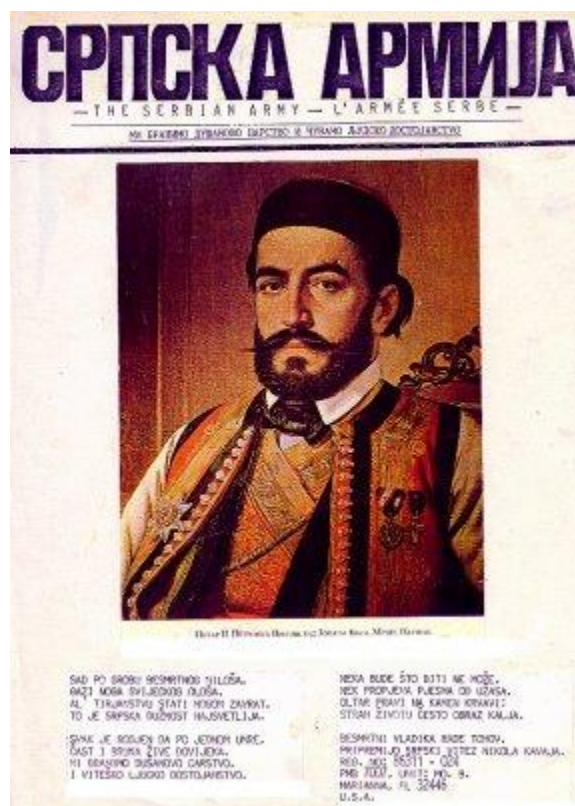
1833. Почетком године завршава *Глас каменштака*, у којем је опевао борбе између Црногораца и Турака након 1711. године. Шаље рукопис у Беч Вуку Караџићу због штампања, али то није дозволила бечка цензура. „Допушташе ли печатати ту Глас каменштака? Ако су допустили, дај га печатати и пошаљи ми 12 егземплара; ако ли пак нијесу, а ти ми пошаљи матицу (оригинал), пак ћу обист хоће ли га овамо дати печатати.“ (писмо Вуку Ст. Караџићу из Петрограда, 1833)

1833. Државна администрација имала је трошкове и заведен је порез, који је почео да се наплаћује наредне године. Његош је у годинама које су следиле имао много проблема и трпео многе увреде због наплаћивања пореза („харача“, како су га злурадо звали неки Црногорци). Настале су 1839. и 1840. чак и две буне због наплаћивања пореза. Често је морао лично да одлази у народ да га умирује и убеђује у неопходност плаћања пореза. „Ви знате и сами што значи кад правитељство на установљено време не даје жаловање својима чиновницима: народ обично, ако и не ропта, он пада у сумњу о темељном суштествованију свога правитељства, па и сами чиновници почињу дремати у својој дужности, а то већ смета скором напретку народног благостојанија о коме се правитељство стара.“ (писмо Јеремији Гагићу, 18. јануара 1838).

1833. На народном збору 23. маја одлучено је да Његош пође у Русију како би га тамо завладичили и како би изнео молбе за помоћ Русије Црној Гори. Креће на пут 3. јуна. За свог заменика именован је Ивана Вукотића, а том приликом потврђен је и законик *Закони отачаства* који је саставио Вукотић. На путу борави у Котору, Трсту, Бечу и у источној

Пољској. У Петроград стиже 20. јула. У цркви Казански сабор, 6. августа, бива рукоположен за архијереја, у присуству цара Николаја I и свих чланова Синода. Његоша, током те посете Петрограду, примају митрополит петроградски, министар спољних послова гроф Неселроде и оберпрокурор светога Синода Нечајев. Први пут се као „владика црногорски“ потписује у писму Вуку Ст. Караџићу из Петрограда, 23. августа. „Ово ти јутрос полусанљив пишем из гласовитог манастира Александра Невскога, но теке именом манастира, а свијем прочим палате, и јављам ти да сам здраво путовао од Беча до дожде, здраво дошао и здраво се сада налазим у манастиру Невском. Наслађујем се предивнијем погледом и прекраснијема зданијама Петробурга, разном искусном архитектуром дворова царскијех, храмова свемогућему уздигнутијех и величественима памјатницима воздигнутијема основатељу ове столице и просвјетитељу Русије, какогод и другима мудрима њему посљедоватељима. Сваки безпристрасни овђе дошавши мора рећи и рећи ће: 'Руски је народ велик, а цари рускога народа велики; свемогућа је рука творца излила благодат на цара Русије и на сав његов дом, свемогућа је воља творца возвисила Русију до овога степена, свемогућа је рука владике излила своје богате даре просвјешченија и човекољубија на дворјане'.“ (писмо Вуку Ст. Караџићу, прва половина августа 1833)

1833. Након нешто више од месец дана боравка у Петрограду, враћа се у Црну Гору другим путем: преко Халеа, Лајпцига, Дрездена, Прага, Беча, Трста и Котора. На Цетиње стиже 30. новембра, као први црногорски владика посвећен у Русији. У једанаест сандука спакованих, на Цетиње доноси неколико стотина књига за потребе Цркве и школе, а и за себе лично – укључујући *Правила поетике* и Хомерове спевове. „Имадем и Хомера на руском језику Гњедићем преведена. Српски је Хомер у народној поезији ко ју хоће

разумјети и коме је српскост мила; а ко неће, залуд му сва добра качества праве поезије у народним пјесмама, у којима и налазе.“ (писмо Вуку Ст. Карацићу из Петрограда, прва половина августа 1833). Током тог путовања, Његош, за 3000 рубаља, набавља штампарију која је на Цетиње, спакована у 47 сандука, донета почетком јануара 1834. „Ја сам намјеран штампавати овђе букваре, чаславце и псалтијере, и то на малом колу.“ (писмо Вуку Ст. Карацићу, Цетиње, 19. априла 1834) Из Русије Његош са собом доводи штампара Михаила Петрова, након чије смрти је Његош књиге поново штампао ван Црне Горе. Штампарија је престала да постоји 1852. када су њена слова преливена у зрна за пушке.

1834. На Цетињу почиње са радом прва основна школа за тридесетак ученика, са неком врстом интерната (благодејање).

Лучиндан, отворили гроб блажено и светопочившега претка мојега и архипастира нашега Петра и, пошто смо отворили гроб, нашли смо цјелокупно и свето тијело доброга и светога архипастира нашега. Зато, благочестиви народе, ми вама радосно и објављујемо о томе срећноме догађају, јербо знамо да ћете благодарити свемогућега творца, који ви нашега доброга оца, крепкога пастира цркве и стада Христова, нашега бранитеља и избавитеља, посла међу вама у светом тијелу, да, како је био у смртном животу готов за вас дати душу и тијело, тако да му се молимо да он и сада, како светитељ и угодник Божји, буде молитвеник свемогућему Богу за нас како за своје синове.“ (Посланица Црногорцима и Брђанима, 18. октобра 1834).

1834. Објављује на Цетињу прву збирку песама *Пустињак цетински*, одштампану у цетињској штампарији. Исте године објављује другу збирку *Лијек јарости турске* (од свега четири песме: *Пјесна за Вида и Мирчету*, *Ударац на Мартиниће*, *Вук пријатељ овчи*, *Нахије*). Објављена је, на једном листу, и песма *Србин Србима на части захваљује* написана 1833. године као додатак *Гласу каменштака*. Његош је ову песму посветио которским римокатолицима, трговцима Лумбардићима код којих је 1833. боравио и грофовској породици Ивановић са којима га је везивало пријатељство.

1835. Почетком марта подгорички Турци убијају двадесетак кучких чобана. За освету, у ноћи између 11. и 12. марта једна мала група Црногораца осваја на препад Жабљак од Турака. Жабљак је, међутим, већ 18. марта морао да буде враћен Турцима. „Црногорци кад оно витешки / Жабљак тврди турски похараше, / онда мене старца заробише, / на Цетиње српско донесоше.“ (натпис на топу са Жабљака)

1835. Одређује Малу госпојину као дан заседања народне скупштине и службе св. Петра: „На Мали госпојиндан (8. септембра) одредили смо да буде сваке године на Цетињу скупштина народа и служба св. Петра, јер та дан долази и светитеља рођендан“ (Посланица Црногорцима и Брђанима, 20. јуна 1835).

1835. Добија, две године након завладичења, степен архиепископа: „Дошавши прије неколико дана из Бјелопавлића, ђе сам се за неко вријеме бавио по народнијем пословима, које сам хвала Богу с добријем успјехом свршио, имао сам чест наћи овђе височајшу грамату о возведенију мојем на сан архиепископа.“ (писмо Јеремији М. Гагићу, 20. јуна 1835)

1836. Његош је рукопис *Гласа каменитака* знатно проширио до дела у десет песама – *Свободијаде*. Желео је да Свободијаду посвети руском престолонаследнику, па рукопис шаље на увид влади у Петроград, преко руског конзула у Дубровнику. Руска влада је тих година охрабривала Црногорце на мир са околним поданицима турског султана, па - по свему судећи из политичких разлога, Његошев рукопис није никада добио одобрење за посвету. *Свободијаду* је први пут објавио Љуба Ненадовић у Земуну, тек три године после Његошеве смрти. „По жељи мојој посветити 'Свободијаду' имену високому насљедника рускога престола, разумијем из Вашег писма од прошлога 27. јануара да моје сочиненије иште Министерство иностраних дјел на разглед, да у њему што не буде противно данашњој политици. Ја га шиљем драговољно и све оно што нађе министерство својијем благоразумијем противно политици, нека га избрише, ја сам на све довољан, – само не бих рад био да допадне у руке ономе који не зна силу српскога језика, да му он не буде судач“ (писмо Јеремији М. Гагићу, 27. фебруара 1836).

1836. Почетком августа, око петнаест хиљада војника херцеговачког везира Али-паше Ризванбеговића, предвођених Смаил-агом Ченгићем, изненада напада Грахово, место на херцеговачко-црногорској граници. Граховљанима у помоћ стиже само неколико стотина најближих им Катуњана и надмоћни Турци убијају том приликом око педесет Црногораца међу њима Његошевог рођеног брата Јована (Јока), који тада није имао ни 15 година, као и осам других Петровића. „Што говориш да не знаш је ли то из моје главе било да гвардија и неколико људи од Црне Горе дођу у помоћ Граховљанима и толико твојијех људи побију, ја сам ово мало число људи посла у Грахово као пандуре, а теке су дошли твоја је војска ударила на њих и Грахово попалила, и они су се дужни били бити и били су се

колико су могли и толико твојијех људих, што говориш, побили. И мене се међу тијема Црногорцима неколико момчади од моје куће нагнало и ту је двоје погинуло; нијесу имали но по петнаест годинах. Ја веома сажаљивам да нијесам знава твоје намјереније, зашто бих скупио неколико хиљадах Црногорацах да те јуначки сретем на своју границу, како су се вазда научили Црногорци.“ (писмо Али-паши Ризванбеговићу, 6. октобра 1832)

1836. Ђорђије, Његошев брат од стрица, враћа се из Русије где је служио као официр, и постаје, као сердар цетињски и ријечки, важан Његошев ослонац.

1837. Увидевши да не може да задржи своја имања око манастира Стањевићи (који је више од сто година био резиденција црногорских владика) и око манастира Маине на аустријској територији, уступа, уговором са бококоторским капетаном Ивачићем, Аустрији имање Маине за 17000 форинти у сребру које је употребљава за опште народне потребе. Маја 1839. потврђује и продају манастира и имања Стањевићи за 17000 форинти. То је било важно за придобијање Аустрије за званично разграничење са Црном Гором (које је завршено 1841) чиме је Црна Гора први пут добила границе према једној суседној држави и тиме била призната као самостална држава. „Истина да ово имање више вриди, али будући да га правителство аустријанско жели имати, тако му га ја за речену цину само за то дајем да би показао моје пријателство према правителству аустријанском.“ (из Свједочанства о продаји Маина, 5. фебруара 1837)

1837. У фебруару креће по други пут у Русију, да би тражио помоћ за Црну Гору и да би се оправдао од клевета својих противника, пре свега бивших црногорских сенатора Ивана Вукотића и Матеја Вучићевића а и чланова породица бившег црногорског гувернадура Радонића. „Дајемо ви на знање како се мислимо отпрати пут Русије. Тога ради вама објављујемо и заповиједамо да имате сјеђет међу собом у мир и у слогу, такођер исто и с народима који с вама граниче који узоће од вас сјеђети с миром, а особито с ћесаровијема људима будите у слогу и у мир, зашто је нама познато да они неће вас зађест никаквом смутном работом. За све пак послове и давије с којијех би се могла смутња догодити

можете се јавити на Сенат и Гвардију, које ми остављамо да земљом управља.“ (објављеније Црногорцима и Брђанима, 12. новембра 1836) Међутим, због сплеткарења Његошеве опозиције, руски посланик у Бечу одлагао му је издавање пасоша за Русију. Тај боравак у Бечу Његош је искористио за друге послове са аустријском администрацијом, укључујући питање разграничења између Црне Горе и Аустрије. На путу за Петроград, Његош је поново задржан у Пскову и био примљен у Петрограду од стране руског цара тек 24. маја, када се цар уверио да су оптужбе на рачун Његоша потпуно неосноване. Позитивној промени руског расположења највише је допринео руски конзул у Дубровнику Јеремија Гагић, који је знао да је Његошева владавина правична и поштена, иако понекад строга. Тако су се замерке Његошеве опозиције свеле на његов приватни живот - да се влада као световњак и да се више бави ловом и песништвом него владарским и владичанским пословима, као и да често одлази у Боку, где се удвара дамама и игра карте. „Неки су ме совјетовали да очи на женски пол не окрећем, а човјек не може и са самртнога одра да очи не баци на красно створеније.“ (писмо Петру Маринковићу, 10. августа 1850) Руси су прешли преко тих оптужби и не само да је Његош одбацио нападе противника, него је успео и да издејствује повећање годишње помоћи Русије са једне на девет хиљада червоњеца у злату; ту помоћ користиће за куповину хране, финансирање државне администрације, као и изградњу зграда, путева, млинова, школа.

Из Петрограда ка Црној Гори креће 31. маја. Након овога, Његош више није морао да се бори против претензија на власт и напада Радонића, Вукотића и њихових присталица. „У вријеме мог бављења у Русији разумио сам да су ме моји непријатељи најцрњејшима бојама описивали пред министарством руским, тужећи се на мене од имена цијелога народа, а ово је и Вама познато. Ја сам истинито увјерен био, као што се нијесам ни преварио, да народ није имао ништа противу мене тужити се, јер сам знао лијепо расположење народа к мени и сумњао сам да ту мора бити и неко са стране, зато сам се и старао дознати откуд је тај зли извор истекао и најпослије успио узнати да је то био Иван Вукотић (Ивановић), који је својијема писмима учио неке недобромислеће како ће писати противу мене двору рускоме. Ови неблагомислећи, а није их више било него четворица у све, заслуживши још прије тога праведну казан од мене, лако су се за њим повели и саблазнили.“ (писмо Јеремији Гагићу, 8. мај 1839)

1837. У Бечу купује 1. јула Карађорђеву сабљу којој је посветио стихове *Сабљи бесмртнога војда (књаза) Карађорђија*, објављене у *Голубици* 1840. године. „Оружје свештено, вјенчано са славом,/с каквијем восторгом тебе данас виђу,/каква ли ми чувства душу потресују!/Плачући те славим, с уздисаљем гледам/кад ми на ум дођу твоја дјела страшна –/кад си у рукама војда и витеза/кроз полкове густе тирана људскога/сијевала страшно и крвљу се мила,/подижући Српство, круну му иштући.“ (из песме *Сабљи бесмртнога војда (књаза) Карађорђија*).

1838. Херцеговачко Грахово одметнуло се од турске власти и пришло Црној Гори. То питање је годинама оптерећивало односе са херцеговачким Турцима и Његош је успевао да одложи његово решавање за боља времена. Тиме је припремљено формално присаједињење Грахова Црној Гори за време кнеза Данила. „Што се тиче Грахова, за које

сте ми у Вашем поштену писму од 31. маја [...] ов. г. за № 62 изволили писати да се тамо говори да су Црногорци њим завладали и да се Турци купе у Херцеговини да ослободе Грахово и ишћерају Црногорце из своји предјела, чест имам саопштити Вам да Грахово нити је данас турско, нити је од преко сто година њихово било него црногорско.“ (писмо Јеремији Гагићу, 3. јуна 1838) „Плеће Грахово откако је населио га мој праћед и никшицки капетан, оно је стајало вазда на један начин, то јест Турцима је поштено плаћало за земље које је држало унутра у турској земљи, а Црногорци су им вазда судили..“ (писмо Вехи Мехмед-паши, 16 јуна 1838)

1838. Од почетка године до јуна, на Цетињу борави Антид Жом који Његоша подучава француски језик. „Ви знате колико ми је мило да научим италијански и француски језик, а сад ми се та прилика показала. Ту у Котору налази се г-н Жом, кога сам јошт у Тријесту идући овамо из Русије познавао и од њега неколике лекције примио, а сад исти г-н Жом иде за Скадар и даље. Ја би рад да он овамо дође к мени на неко вријеме да би се штогод ползовао његовима лекцијама...“ (писмо Фридриху Орешковићу, 24. децембра 1837).

1838. Током пролећа и лета, у близини старог манастира на Цетињу, подигнут је нови, опремљен дворац са двадесет пет одељења, са високим зидом и кулама, који је касније назван Биљарда, по билијарском столу који је 1839. донет за једну од сала. У једном његовом делу биле су просторије за Сенат, у другом је становао владика, а у приземљу су становали перјаници. Дворац је био луксузно и модерно опремљен, али су његове просторије биле влажне. Његош, оптерећен многим бригаама и пословима, већ средином године жалио се да га „поболијева нога“, а неколико година касније патио је од реуматизма. „Од некога времена поболијева ме нога, па бојећи се какви рђави посљедствија, чест имам обратити се к Вама с молбом да бисте ми учинили љубов и послали овамо вашег окружног доктора, разумије се, ако му његова дјела дозволе и ако соизволи доћи да се с њим посовјетујем о овој ствари.“ (писмо Габријелу Ивачићу, 3. јуна 1838).

1838. Посећује га, 19. и 20. маја, саксонски краљ Фридрих Август II, који је дошао у Црну Гору ради ботаничких истраживања. „Пре неколико дана, т. ј. 19. овога мјесеца, имали смо чест дочекати на Цетињу високога госта њ. в. краља саксонскога, који је сјутридан пут Будве пошао, подаривши ми за знак воспоминанија брилијантови прстен с вензловим именом његовим.“ (писмо Јеремији Гагићу, 26. маја 1838)

1838. У јулу долази до сукоба на Паштровској гори између 4000 аустријских војника и 500 пограничних црногораца из Црмничке нахије у којој су Црногорци успели да потисну Аустријанце. Након тога, 25. августа Аустрија је склопила мир са Црном Гором и тиме индиректно признала њену независност. Око два месеца након тога, Његош је закључио мир и са босанским везиром и херцеговачким пашом, чиме су и турске власти по први пут индиректно признале независност Црне Горе. У годинама које су следиле, Његош је био у добрим односима са херцеговачким пашом, побратимом Али-пашом Ризванеговићем, док му је скадарски паша био „велики крвник“.

1839. Док Његош са скадарским везиром ради на склапању мира, скадарски Турци почетком јуна на Црну Гору врше неколико напада, који бивају одбијени. „Може бити да ће нас Турци опет напасти, али се надам у Бога и црногорску храброст да неће побиједити. Ми према њима одиста нећемо водити нападачки рат, али одбрамбени морамо и од невоље се бранити до последње капи крви од свакога ко нас нападне.“ (писмо Д. П. Татишчеву, 12. јуна 1839).

1840. Новица Церовић са неколико дробњачких главара одлучује да убије Смаил-агу Ченгића. По Његошевој препоруци, њима своју помоћ пружају Морачани и неки ускоци и

Смаил-ага Ченгић бива убијен у Дробњаку, на Мљетичку, 23. септембра. Његош убиство Смаил-аге дочекује и као личну освету за убиство свог брата Јована, четири године раније. Убиство Смаил-аге учврстило је присаједињење дробњачког племена Црној Гори, као првог херцеговачког племена које ушло у њен састав. „Гласовити злочинац Смаил-ага Ченгић, муселим гатачки, пљеваљски, колашински и дробњачки, готово сваке године су по неколике хиљаде људи нападао је на наше границе. Он је и овије дана такођер разапео био свој чадор близу наше границе три сахата и почео био купити војску да удари на наше племе Морачу. Наши пак његово зло намјереније приђе сазнали, скупи их се од три до четир стотине и ударе му једно јутро, тј. 23. прош. септ. зором на чадор, те га истога ту посијеку и јошт четиридесет њему подобније зликоваца, међу којијема десетак намјерило се и од оније босанскије бунтовника против Већи-паше.“ (писмо Јеремији Гагићу, 4. октобра 1840). „За знак мојега пријатељства и одличнога уваженија к Вашој особи пошиљем Вам на дар једнога од мојих хатова који се назива Гавран. Ово је хат био онога у свој Босни и Албанији турскога у садашње вријеме најславнијега витеза Смаил-аге Ченгића, па кад су овога Црногорци прије 2 године дана посјекли, узет му је хат искрај његова шатора.“ (писмо Ј. А. Турском, 23. јуна 1843)

1840. Ангажује себи учитеља немачког језика.

1840. Одликује Александра Карађорђевића војводским чином. „Нека је познато и знано да смо ми Александра Црног, сина бившег српског врховног вожда Ђорђа Петровића Црног, који проистиче од старих књажева наше области Васојевића, признали свијетлим књазом и патриотом нашим по поријеклу. Нарочито цијенећи заслуге његова оца, који је својом храброшћу ослободио од турског јарма наше једноплеменике, сматрали смо за праведно и достојно да се одликује и одликујемо горепоменутог књаза Александра Црног војводским чином.“ (писмо Александру Карађорђевићу, 21. децембра 1840)

1841. Од Јохана Турског, заменика аустријског гувернера Далмације, добија на поклон микроскоп. „Имао сам чест примити од Ваше стране послани ми микроскоп. Овај чудесни инструмент заслужује свакојега вниманија: чрез њега људске очи јасније виде природу и човека, у велико восхишченије доводе твари великога створитеља, који је како у великијема својијема дјелима тако и у најситнијема животнијема своје совершенство показао.“ (писмо Ј. А. Турском, 21. јула 1841)

1842. Одеско друштво љубитеља историје и старине бира га за свог члана 20. јануара, а Друштво србске словесности у Београду за свог почасног члана 11. јуна.

1842. Месеца марта Едоардо Грије је на Цетињу уручује Његошу брилијантни крст, дар аустријског цара у вредности од хиљаду златних дуката, као признање за сарадњу на уређењу границе између Црне Горе и аустријског бокоцоторског округа, завршеном годину дана раније. Истим поводом Његоша одликује руски цар Николај орденом св. Ане првог степена.

1842. Преминуо је Његошев синовац и потенцијални наследник, Павле (Павел). Једна Његошева песма говори о тој вести и о његовом синовцу. „Примио сам Ваше почтено писмо од 15а августа, које ми је жалосну вијест донијело да се мој млади синовац, императорски паж Павел Петровић Његош, јошт 20а маја ове године преставио. Овај тужни глас мене је сасвим поразио. Па како и не би кад оно што сам имао најдраже на свијету, то сам изгубио, јер с њим је сарађена јединствена надежда његове куће, његовог стрица, а и самога отечества.“ (писмо Јеремији Гагићу, 21. августа 1842) „Ти си сада ангел код престола божјег/али сјајна зв’језда у небесну кругу,/но у душу моју храм си мрачни дига/у ком ће се вјечно лик твој сахранити,/ка пред огледалом мрачним и сломјеним/кад жалосно дуби цвијет увехнути.“ (Из песме *Плач или жалосни спомен на смрт мојега десетољетног синовца Павла Петровића Његоша, пажа его Величества Императора Николаја I-го*)

1842. Уз посредовање турског комесара Селим-бега и руског конзула Јеремије Гагића, Његош долази у Дубровник и ту 12. септембра потписује са Али-пашом Ризванбеговићем уговор у осам тачака о престанку непријатељстава са херцеговачким Турцима. „Послијед дугога зла и крвопролића, које је било међу нама и Турцима херцеговачкијема, ја и Али-паша, везир херцеговачки, састадосмо се у Дубровнику, око свашта се лијепо разговорисмо и међу собом мир и јако пријатељство утврдисмо.“ (Посланица Црногорцима и Брђанима, септембра 1842)

1843. Крајем јула изасланици Али-паше Ризванбеговића имају намеру да убију Његоша на састанку у Острогу. Сазнавши то, Његош одбија да их прими, а када за то сазнају и други Црногорци, убијају неколико тих изасланика, док неке спасава сам Његош. „Ми смо у рат са свијема Турцима околно нас, како готово свагда што смо. Они су вазда сложни на наше зло, и Бошњаци и Арбанаси. Веома ми је за чудо, господине, да би многи људи радији да су Турци и ови пут, како много пута, преварили Црногорце, него ли е су Црногорци својијема варалицама зајам вратили. Чудо ми је да људи кажу да су Црногорци противу права народнијех сада поступили, а нико не каже да је Али-паша противу права народнијех поступио када моје посланике похвата, три на колац наби, а три [и]по године у синцир држа, и за друге многе невјере које је учинио мојијема крајинама, а и сада да су преварили мене и моје Црногорце, за то не би нико ни ријечи рекао, но би све ћутањем прошло, како што је пролазило и ово до данас што је нама чинио. У нас је обичај, који се у ови народ у закон обратио: којом мјером ко нама зајми, оном истом да му зајам повратимо. Да нијесмо зло са злом предусретали, давно би се на ову гору турска џамија поперила и ова шака Славјана своје име изгубила. – Истина да је мучно водити рат 100.000 народа црногорскога са 2 милиона Бошњака и Арбанаса, а особито у данашње вријеме када им правитељство цариградско сваку нужну помоћ у изобилију противу нас даје. Може бити да ће казати ко да ово овако није, али ја најбоље знам који сваки дан то очима виђу.“ (писмо Јеремији Гагићу, 12. августа 1843)

1843. Средином септембра на Грахову долази до неколико сукоба између Црногораца и херцеговачких Турака.

1843. Дванаест хиљада турских војника под вођством скадарског везира Осман-паша Скопљака 16. и 17. септембра, заузима острва Врађину и Лесендро у Скадарском језеру и тиме наноси Црногорцима велику штету у трговини и риболову. „Седамнаести истога мјесеца опалише Турци село Врађину, у којему је било око 30 до 40 кућа, куће све до темеља разуре. Нашијех буде око 60 људи мртви и рањени и ухваћени на Лесендро и на Врађину. Турака је и више три пута толико било мртви и рањени, али све исто Турци осташе побједитељи на овоме маломе острву.“ (писмо Јеремији Гагићу, 24. октобра 1843) Његош је касније неколико пута покушавао да их поврати, али без успеха. „[...] ми смо наперили два топа, те тучемо укрјепленија која су Турци на поменутом острву начинили, но будући да су наши топови стари и рђави, а к томе ни зрна не имајући доста, па и што их је нису од калибра, зато и не можемо имати жељенога успјеха, али при свем том барем узнемирујемо непријатеље, па и штете им понешто чинимо. Да ми којом срећом имамо неколико бродића с топовима, те би Турци давно чистац с Лесендра [...]“ (писмо Јеремији Гагићу, 19. новембра 1843) Стална Његошева брига да поврати изгубљена острва, оставила је у народу изреку „изгоре као Владика за Лесендром“. „С особитим удовољствијем имао сам чест получить Ваш високопочитајем лист од 21. (9) маја, којим сте благоволили увједомити ме да се већ предузела дипломатическа радња да Турци острове Врађину и Лесендро, прошле године од нас пријеваром узете, очисте. Ја почитујем себи за дужност принети моју најчувствитељнију благодарност правитељству аустријском у то што оно великодушно узима учестије у судбу овога народа и стара се водворити мир и срећу у ове крајеве.“ (писмо Ј. А. Турском, 18. маја 1844).

1844. Креће из Котора ка Трсту 2. јануара. У Трсту пише песме *Три дана у Тријесту* и *Мисао* (песма *Три дана у Тријесту* штампана је у Бечу, у штампарији Јерменског манастира, а на италијански ју је превео и објавио у Трсту 1844. песник Франческо дал Онгаро). Ка Бечу креће 11. јануара и тамо тражи посредовање Русије и Аустрије у спору око заузетих острва Врађина и Лесендро. Поред тога, тражи укидање царина на робу коју су Црногорци продавали на пазару у Котору. „Дајем ти на знање како [сам] за неке своје послове ову годину био до Беча, и тамо сам добио наредбу да са свакијем у миру сједим; ако [би] ме ко и напануо, да за то оружјем никакве освете не чиним. Такођер се исто надам да си и ти наредбу добио или ћеш је скоријем временом добити да ове наше крајеве

смиримо. Него утолико, ако ти није досада заповјед дошла, нареди и ти са своје стране, како што сам и ја с моје, да се зла по границама не догађају, а за ово око шта се не можемо погодити, како рекну старији онако ће и бити.“ (писмо Осман-Паши Скопљаку, 6. априла 1844). „Што се тиче сваке друге трговине које се може наћи на црногорске пазаре, аустријским је поданицима слободно ходити и куповати без никакве дације и без никаква питања куда и зашто иду, као и у своју кућу. Вама је ово све добро познато, а мени је исто тако познато биједно црногорско трговање на пазару которскоме, које је свакога дана све горе и даже ево неколико времена докажују ми да им је Котор сасвијем затворен као непријатељима аустријским, премда они нити су кад били непријатељи аустријски нити ће бити.“ (писмо Едоарду Гријеу, 5. маја 1846). Креће из Беча 3. марта и затим проводи двадесетак дана у Трсту и Венецији обилазећи знаменитости. Са пута се враћа 28. марта и бива свечано дочекан на Цетињу.

1844. Спушта се у Котор 28. августа, а затим прелази у Прчањ у Боки Которској, где га један кадет из Котора учи да плива. „Јошт те чека љубимац Авроре/ на бријегу тихога канала;/ заборављен судбом и људима,/ но утјешен у мрачној пустињи/ са зракама свога створитеља/ те призире људе и судбину/ како једно лажно сновиђење, –/ ја те чекам, чекам с нестрпјењем/ да се прострем у морску пучину,/ да полетим мало физически,/ ка што летим ваздухом морално.“ (из песме *Љетње купање на Перчању*) На Цетиње се враћа 7. септембра.

1844. У пролеће у Црну Гору, измучену сушом и глађу, стиже жито, делом поклоњено од Русије. „Међер си ти заборавио кршно наше стање и положеније теке иштеш новаца на зајам онђе ће их никада било није и ће им се суше и празне горе, и кад их се штогод добије, не дају ни обратити.“ (писмо Сими Милутиновићу, 10. јула 1845). Руску помоћ прате и сумње како се она троши. Руски конзул у Дубровнику, Јеремија Гагић, добија од надређених задатак да мотри на то да ли Његош троши новац само на куповину жита и он о томе „секретно“ обавештава Његоша 18. децембра 1845. „Чудо ми је откуд је толика сумња код министарства да ја на што друго не трошим паре које су дате на поупку жита и заведеније магазина. Никада ја злоупотребљеније нећу учинити од великодушија мојега високога покровитеља, нити ћу се ја никада пред њим двострук показати. Моја ће истина у чистоти и невиности пред обожајемим монархом свагда се показати.“ (писмо Јеремији Гагићу, 10. фебруара 1846)

1845. Завршава рад на *Огледалу српском*. „По од дужега времена дао сам купити по Црној Гори наше народне пјесне и већ их добро число имам у рукопису, којима сам додао и од печатаних оне о Карађорђију. Ја сам намјеравао ове пјесне дати печатати у Лајпцигу, гдје би по мојој жељи могле изићи у великољепном изданију; но почем сад тамо полази г-н Вуковић, вручител овога писма, а знајући пак да тамошња типографија превасходи све остале у којима се што досад српскога печатало и да има добре коректоре, па зато и шиљем исте пјесне у рукопису Вама, учтиво молећи Вас да бисте изволили дати их печатати у 8° великом на велин папиру и украсити их образом бесмртног Карађорђија.“ (писмо Василију Берару, 12. априла 1845)

1845. Половином године тражи помоћ једног стручњака из Дубровника како би га обучио за коришћење дагеротипа (тј. фотографског апарата), купљеног нешто раније. „Ја се надам у Ваше дружеско расположење к мене да ћу Вам наскоро захвалити и на дагеротипца. За љубав коју ми показујете, немам Вам су чим повратити нако празном захвалом. Да изволите наредити да и ја Вас што послужим, су чим ће Ве послужити један човјек који је на крају образованог мира и који се очам пред вратима едемскијема, мученик два противна урагана, азијатскога и европејскога, т. јест ураганима просвјештенија и глупости?“ (писмо Јеремији Гагићу, 8. октобра 1845)

1845. Стиже у Котор 11. јула, а четири дана касније у Пераст на летовање. На Цетиње се враћа након десетак дана.

1845. У пролеће завршава писање *Луче микрокозма*, религиозно-филозофског спева о настанку света. Књигу је Његош посветио свом некадашњем учитељу, Сими Милутиновићу. *Луча микрокозма* штампана је у Београду исте године. „Кад Луча буде напечатана, пошљи ми од ње 100 егземплара и упути их у Тријест al sig Michele Vucetich, negoziante, објавивши јошт ту да књиге иду у Црну Гору in transitо, те ће ми тако доћи поуздано. А с осталијема егземпларима чини што хоћеш: на част ти их.“ (писмо Сими Милутиновићу, 23. децембра 1845)

1845. Половином године, Његош (вероватно једини пут) посећује полуострво Превлаку у бококотроском заливу и тамо цркву Св. Тројице (саграђене 1833. на темељима старе цркве Светог Архангела Михаила). Тестаментом из 1846, удовица грофа Илије Властелиновића, грофица Екатарина Превлаку оставља Његошу. Наредбом аустријских власти из 1846. забрањено је црногорским држављанима да поседују некретнине на аустријској територији која је, по разграничењу, сезала до средине ловћенских серпентина.

1845. Лечи се од реуматизма. Даје да се на Ловћену, на „Капи“, сагради скромна црква у којој ће бити сахрањен.

1846. Завршава писање *Горског вијенца*, еп о обрачуну Црногораца са потурчењацима са краја XVII века. По неким историјским анализама тај обрачун није се никада догодио.

Креће у Трст 20. септембра да купи жито за Црну Гору, а затим у Беч, где је, последњих дана те и првих дана наредне године, одштампан Горски вијенац. Није одобрена његова посета Петрограду и руском цару (и током које је планирао да тражи од руског цара помоћ у повраћају острва Врањина и Лесендро), са образложењем да је потребно Његошево присуство у Црној Гори.

1847. Објављује, 12. јануара, у Сербском народном листу, *Поздрав роду из Беча 1847. год. (На ново љето)*. У Бечу борави до марта 1847, одакле се преко Трста и Венеције враћа у Црну Гору. Пише *Лажног цара Шћепана Малог*, углавном на основу архивске грађе из Венеције. Рукопис је штампан 1851. у Загребу, а објављен у Трсту. На корицама књиге, као место издања писало је Југославија. „Због важности догађајих и због чудноватости Шћепанове ја сам жељео штогод о њему написати. И, доиста, да случајем не пођох у Млетке у почетку 1847. године, не хтијих ништа вјернога о њему своме роду објелоданити. Али у Млетке када дођох, потрудим се и којекако уљезем у огромну архиву бивше старе републике млетачке. Господин Томазео усрдно прискочи, и би ми на руку; чувара од архиве, старога маркиза Солари, готово слободном и веселом горском поезијом и причањем замађијам, те ми добри старац почне по мојој ћуди играти; пет шест ваљатијех писарчићах три читаве недјеље по свима угловима од архиве копаше, и што год се могло наћ о чудноватом Шћепану и о другијем стварима односећи се Југословенства све исписаше.“ (из *Предговора* књиге *Лажни Цар Шћепан Мали*).

1847. Установљава медаљу за храброст, „Медаљу Обилића“, највеће црногорско ратно одликовање. Сребрна медаља за храброст установљена је 1841. године. Пре тога, Црногорци су медаље добијали једино од руског цара; Аустрија је то ометала, што је подстакло Његоша да установи црногорску медаљу. „Ово је лик Обилића, лик највећега јунака који се досад на земљи појавио. Каквим се знаком могу толико дичити српски родољупци-вitezови колико овим? Он је јединствена бојна награда твоје собраће у соколовом гнијезду.“ (писмо Ђорђу Стратимировићу, 8. новембра 1848)

1847. У првој половини године, изазвана великом глађу, избија буна у пограничној Црмничкој нахији, коју је помогао скадарски паша муницијом, храном, али и својом војском од три до четири хиљаде људи. Побуна у корену бива угушена у крви (о тим борбама Његош је певао песму *Кула Буршишића*). Након повратка из Беча, Његош осуђује на стрељање неколико вођа побуне. Ова буна и тежина одлука које је требало донети, учиниле су да Његош помишља да заувек напусти Црну Гору. И након ове буне, интриге скадарског паше остаће, поред глади, највећа Његошева брига. „Сутрадан пошто сам ја изишао из парохода, сирјеч 26. прошастога марта, премамљени митом, а највише житом и хљебом на ову гладну годину, неколика села црногорска од Нахије црничке објаве се непријатељи својему правитељству. Паша скадарски, који је о томе и радио, одма пошље међу њих на помоћ им око 3-4000 војника, хљеба доста и цебане. Ради тога буде принуђен Сенат отпрати 2000 Црногораца, предвођенијех мојијем братучедом Георгијем, сердаром ријечкијем, сердаром цетињскијем, и тако ове 2000 Црногораца ударе на прво од побуњених села, у којему је била војска турска и цебана, и послјед упорнога боја опале неколико кућах у селу Бољевиће и Турке изаждену. С наше стране било мртвијех 19, а рањенијех око 20 људи, међу којијема је и мој братучед малу рану добио од зрна од кумпаре, а с турске стране окол 60 мртвијех и рањенијех кажу да је пало. Црногорци у овоме боју похватили су били и неколико живијех, но, бивши све христјани, даду им слободу.“ (писмо Јеремији Гагићу, 6. априла 1847)

1847. У октобру, после неколико година мира, око 8000 херцеговачких Турака напада Црну Гору, али овај напад бива брзо одбијен. О томе је Његош певао песму *Чардак Алексића*. „Дошло ми је твоје писмо од 17. фебра[ра] о. г., у којему неке ствари смијешно напомињеш. Прво што кажеш да оперемо своја срца па да учинимо сваки лијепи начин и слогу на наше границе, моје је срце за људе свагда чисто и опрато, а с нељудима принуђен је човјек да се нељудски влада, јер иначе не може и да би хтио. Што се хвалиш да имаш код мене пријатеље који ти доказују моје намјереније, добро кад их имаш, мени их не казуј да од мене не пострадају. Ову и другу овакву ствар ти можеш казати онијема који свијет проз чибук гледаше, не мени. Моје је намјереније јавно и чисто; кога је како ваља, онако са мном у сусједству и да живује.“ (писмо Осман-Паши Скопљаку, 5. октобра 1847)

1848. Током револуције у Аустрији, у Венецији је проглашена обнова Млетачке републике, која је до краја осамнаестог века била извор тешких проблема Црној Гори. Мађарска претендује на проширење своје територије, чиме би се у њеном саставу нашло

скоро четири милиона Срба и Хрвата, без права на аутономију и сопствени језик. Мађарска војска напада Сремске Карловце, седиште Срба у Угарској, чиме почиње српско-мађарски рат. Његош нуди хрватском бану Јосипу Јелачићу, а на другој страни и руској војсци у рату са Мађарима, војну помоћ од неколико хиљада људи. Његош одвраћа Црногорце од упада у Боку, као и становнике Боке од побуне против аустријске власти, како их Млетачка република не би одвојила од општег јужнословенског покрета. У исто време почињу и побуне локалних турских владара против централне султанове власти. Његош прихвата Гарашанинову политику: против је револуције у Аустрији, а за револуцију у Турској. „Ја ви залуду пишем, залуду заповиједи шиљем да зла и погана ћела не чините поданицима ћесарскијема; него видим што се надао нијесам, да за моје заповиједи главе не обрћете. Ако радите ту буну противу ћесара, ћесар је велик: за њу чути или не чути; ако ли је радите за инат мој, то сами своју кућу разурате. Које било да било, добро је да ве познам какви сте ми. Као сваком што сам писао и заповиједи шиља, тако ви и сада залуду пишем. Устајте на ноге сваки ако ме чут хоћете и не дајте на границу његушку да се догоди никакво злочинство у Боку. Нећете ли ме послушати, а ви се разберите што учинисте, да мени образ нагрдисте, међусобни суд разуристе и себе у ништа бачисте.“ (писмо Његушима, 16. марта 1848) „Прво, молимо вас, како нашу браћу, да сва друга намјеренија и позиве одбаците на страну, а да будете срцем и душом привржени својој народности и сасвијем вјерни и послушни Јелачићу, свому јединоплеменому бану од троједине краљевине, који је под круном ћесарском. Друго, ако пак, сачувај Боже, покажете се невјерни својему бану и примите се туђина, а своје добро одбаците, знадите чисто, ми ћемо постати ваши заклетни непријатељи, с нама ће се многи ваљастии јунак од та два окружија здружити, и крв ће се издајническа немилице пролити и куће издајническе у пепео разасути. Ви знате да се ми не умијемо шалити, но пазите добро што ћете радити.“ (писмо Бокелјима и Дубровчанима, 20. маја 1848)

1848. Почине да развија планове о ослобођењу околних територија од турске власти. Његови поверљиви људи обилазе крајеве од Неретве на западу, до Вишеграда на северу и Пећи на истоку. Његош преговара са околним турским владарима побуњеним против централне султанове власти. Средином априла код Његоша долази Матија Бан, поверљиви изасланик Александра Карађорђевића и српске владе, чији је план био ослобођење Српства и стварање Југославије, заједничке државе Срба, Хрвата и Бугара, у којој би Његош био духовни поглавар у Пећи, а српски кнез световни поглавар у Призрену. Бан овај план излаже Његошу и доноси му, као финансијску подршку, 1000 дуката. Његош прихвата план, али сматра да најпре треба ослободити и ујединити оне најугроженије - Србе под турском влашћу. Планови укључују обезбеђивање црногорских граница, а затим излазак око седам хиљада црногорских ратника на околне територије. Штампарија је са Цетиња требало да буде пренета у Дубровник, где би Матија Бан издавао један политички лист. „Ако је игђе икога, нас ево. Ако ли нема никога, ја не могу ништа до стићети се што сам вам брат. Сад али икад, никад ако не сад.“ (писмо Илији Гарашанину, 2. маја 1848)

Крајем 1848. године, Његош увиђа да се ти планови и његове жеље не остварују. „Ја видим страшне погрешке. Мени се чини да се од правог циља далеко одступило. Боже дај да се варам. Ако се сада сагријеш, дуго ћемо тај гријех кајати.“ (писмо Станку Вразу, 20. октобра 1848.

1849. Одлучује да учи турски и грчки језик и трага за потребним књигама. У то време, говори и пише на руском и француском језику, а служи се италијанским и немачким.

1849. У другој половини године, жали се да га је „кашаљ спопао“. Тада се појављују први знаци туберкулозе код Његоша: кашаљ и слабљење. Од тада, његово здравље добро је само у кратким периодима. Пати од „запуштене назебе, кашља, кијавице и реуматизма“.

1850. Почетком пролећа бива обустављен план побуне хришћана у Херцеговини, Босни, Албанији, коју би предводила Црна Гора а помагала Србија. О тренутку када је ту одлуку власти у Србији саопштио Његошу, Матија Бан је записао: „Вратим се у Далмацију рањеним срцем, па отидем Владици. И за њега је та вијест била као гром. Гледао ме најприје укочено, па се спустио у наслоњачу и покрио лице рукама, па срдит устао и хитно корачајући по биљардној сали говорио све што му је на уста долазило. Наједанпут стаде преда ме и рече ми одрешито: 'Знаш ли шта је? Херцеговина, Босна и Црна Гора с Албанијом у нашој су руци, сад их већ можемо запалити кад год хоћемо; бацимо ватру, па Србија, хтјела не хтјела, мора за нама поћи.... За дипломатске [проблеме] не марим, а војничких се не бојим чим сам у споразумљу од албанске стране са Биб Додом, а од

херцеговачке са везиром Сточевићем. Ту ћемо имати око 30000 пушака, додајте мојих 15000 најмање, а 5000 из Далмације, па располажемо снагом од 50000 људи, и то каквих људи! Помислите што би се с толиком и таквом војском могло учинити, још сви хришћани чекају на наш миг, па и они да устану!“ Матија Бан ипак успева да убеди Његоша да би, без помоћи Србије у оружју и средствима, рат био унапред изгубљен. Његош је разочаран неспремношћу јужнословенских народа да се боре за слободу и уједињење и што није „неки напредак у цијеломе народу нашем видио“. „Српске ствари, колико су назадне у нашем веку, није чудо е ме је готово уморила ова крвава и бурна катедра на којој сам се попео ево 20 година. Сваки је смртан и мора умријети. Мени ни с чега сада жао не би било до што нијесам неки напредак у цијеломе народу нашем видио и што ми се није дало да на неки начин основу утврдим внутренему управлењу црногорском, те се бојим е би се после мене све оне несреће повратиле у Црној Гори које су пријед мене биле, те би остао у вечну невољу овај народац мали, необразован, но војинствени и силни духом и срцем.“ (писмо Илији Гарашанину, 5. јула 1850) Поверенику из Србије, Матији Бану, рекао је 1851: „Сјети ме се гдјекод кад ме већ не буде и нека потомство бар дозна за наше намере, кад му дјела не могах оставити“.

1850. Силази у Котор ради блаже климе 23. марта, три дана касније прелази у Прчањ. „Самообмана је убитачна и за људе и за народе. Кому подноси, нека јој се подаје, али ја прославивши тридесет више осам Божића и пребацивши преко главе мнозину ада, не могу се и не хоћу обмањивати. Ја злу свакојем гледам право у очи.“ (писмо Стевану Книћанину, 20. јануара 1850). Увиђајући да му је здравље све лошије, 20. маја, током боравка у Прчању, пише свој тестамент. „За насљедника мојега остављам Данила, Станкова сина а мојега синовца. Њему остављам владичество како је од старине узакоњено у Црну Гору. Истоме Данилу свеколико моје и движимо и недвижимо што имам у Црну Гору остављам, а препоручујем мојему брату Перу да Данила у свачему како својега сина наставља доклен се Данил учини способан народом управљати.“ (из *Тестамент*). Тестамент даје на чување Јеремији Гагићу, руском конзулу у Дубровнику, свом дугогодишњем пријатељу и заштитнику. „Изволите примити овај мој тастамен. Ће му је сигурније, откуд би вјерније но отолен изишао, него у консулат мојега високога покровитеља и код Вас мојега пријатеља? Ако се догоди да ја умрем, молим да копије од истога пошљете у Црну Гору и Вашему началству. Ако ли ја оздравим, а Ви ћете ми га изволити послати кад га заиштем овако запечатана.“ (писмо Јеремији Гагићу, 27. маја 1850)

1850. Из Прчња креће 27. маја ка Дубровнику и даље ка Венецији. Након тога, борави кратко у Падови, одакле се, преко Трста, враћа 23. јуна у Црну Гору, уверен да ће ускоро умрети. „У мојој болести ја сам и о смрти помишљао, него ова мисао нимало мени шкодила није, но шта више зраке су ми душевне лакше кроз тијело проницале, како сунчане зраке кроз танке и раздробљене облаке што лакше проничу. Моја је идеја међу небесима и гробницом смјело лећела, и ја сам смрт овако разумјео: или је тихи, вјечни сан који сам боравио пређе рођења или лако путовање из свијета у свијет и причисљење бесмртноме лику и вјечито блаженство. Ја се ада нимало бојао нијесам, јербо у мени адска душа није, и ја Бога не представљам као Нерона и Мухамеда II, но га представљам, по његовом величеству, за духа превеличественога, милостивог својима тварима.“ (писмо Петру Маринковићу, 10. августа 1850)

1850. Половином године, на Његушима га самоуки брат лечи народним лековима, медом, маслом, млеком и кајмаком и Његошу се стање накратко поправља. „Ја сам веома слаб био и због исте слабости био сам до Италије, али нити ме је помогла промјена ваздуха нити љекари, јербо сам од дана до дана све гори бивао, тако да сам после изнемогао био, и тако по нужди и савјетима после мјесец дана повратим се у родни ваздух којему сам привикао, дако се мало поокрепим да се могу у иностраној земљи лечити. Откад сам дошао на Цетиње, побоље ми је, али сам још доста слаб.“ (писмо Илији Гарашанину, 5. јула 1850)

1850. Крајем године поново одлази у Беч и Италију ради лечења. „Ја још од прсах страдам и због тога сам зимус принуђен био оставити наш строги климат и презимовати у италијанском благом климату. Ово су ме сви лекари саветовали.“ (писмо Илији Гарашанину из Трста, 11. новембар, 1850). Почетком новембра борави у Дубровнику, проводи неколико дана у Трсту а затим одлази у Беч. Ту, у штампарији Јерменског манастира, штампа песме Кула Ђуришића и Чардак Алексића. Након Беча, борави у Трсту, Венецији, Милану, Ђенови и Риму. „Већ сам казао да сам на главном конавлу. Овај је конавао у Млеткама то што је у Петрограду Невска улица. [...] Можете ми вјеровати да ме ова дивна квартијера готово напола мање стоји него ли онај погани виган у Бечу код 'Римскога императора'. Истина је да је љетос за ову исту квартиру неки дука италијански плаћао на дан по сто франака, али једно су дуке европејски, а друго без отачаства рашћерани Срби.“ (писмо Вуку Стефановићу Караџићу, 25. децембра 1850). Током боравка у Италији разгледа многе културне и историјске знаменитости. „Да, збиља, лијепа Италија. Над њом се благословено, лијепо и благодатно небо шири и смије; у њој је

јогунаста природа у својој дивоти, у својој прелести вјечно окруњена и весела: земља класическа, колијевка величија римскога. Ах, Рим, величествени Рим! Те развалине великога Рима. Кад човјек у њему дође, не знаде али га удивленије потпири у више усхићење, али му жалост више душу угаси и опечали над гробницом величија свијетскога.“ (писмо Димитрију Владисављевићу, 31. јануара 1851)

1851. Почетком године борави углавном у Напуљу и Риму. Посећује и Чивита Векија, Ливорно, Фиренцу, Пизу, Ђенову, Торино, Милано и Венецију. Стиже у Трст 4. маја, а одатле недељу дана касније одлази у Беч и оближње лечилиште Хицинг. У Црну Гору враћа се, преко Трста и Задра, половином августа, без наде да ће бити излечен. Када је, примичући се Котору, са палубе брода угледао врх Ловћена, подигао је капу и рекао „Нећемо се више нигда раставити!“ „Неповољно стање здравља мога принуђује ме поћи одавде сјутра за Котор не бих ли ту или на другом ком мјесту средством љекара нашао себи побољшање...“ (писмо Павлу Решетару од 16. октобра 1851) Умро је од туберкулозе 19. октобра, у 10 сати ујутро, на Цетињу, двадесет једну годину након што је постао владар Црне Горе. У последњим својим часовима рекао је: „Ево ме на ждријелу вјечнога дома... Копајте ме у Ловћен код нове цркве.“

Сахрана на Ловћену је одложена, због лошег времена и страховања да би скадарски Турци могли да оскрнавe ловћенску капелу, и Његош је, 21. октобра, привремено сахрањен на Цетињу, у манастиру, у гроб његовог стрица светог Петра. Тек 26. августа 1855. свечано су Његошеви посмртни остаци пренети на Ловћен. Том приликом, послушавши жељу Његошевог оца, кнез Данило нареди да се отвори Његошев ковчег (упркос томе што се по канонима не може откривати тело док не протекне седам година од смрти), надајући се да ће Његошево тело наћи целокупно, као што је било тело Петра I. Међутим, од Његошевог тела беше читава остала само десна рука.

Током Првог светског рата, аустријске снаге су из Бокоторског залива бомбардовале капелу на Ловћену. Касније, када је Црна Гора већ била окупирана, окупационе снаге ексхумирале су Његошеве кости и пренеле их на Цетиње у ноћи између 12. и 13. августа 1916. године, са намером да се на месту Његошеве капеле изгради споменик у знак аустријског освајања Ловћена. Та намера ипак није остварена.

Обнављање Његошеве капеле завршено је 10. септембра 1925. и освећена је два дана касније. Све што је остало од старе узидано је у обновљену капелу, истог облика, величине и унутрашњости као стара. Његошеве кости враћене су на Ловћен 21. септембра 1925. (по грегоријанском календару). Ковчег са Његошевим костима у обновљену капелу, заједно са митрополитом црногорско-приморским, епископима и члановима владе, унео је краљ Александар Карађорђевић, унук српског кнеза Александра Карађорђевића и црногорског краља Николе Петровића Његоша.

Током Другог светског рата, у априлу 1942, Његошеву капелу оштетила је италијанска војска, али причињена штета није била велика.

Послератна црногорска власт донела је 1952. године одлуку да се на месту Његошеве капеле сагради маузолеј према нацртима вајара Ивана Мештровића. Планови за измештање капеле и изградњу маузолеја настављени су и после Мештровићеве смрти 1962. Упркос гласовима који су говорили да треба поштовати Његошев завет (да буде сахрањен у црквици коју је подигао), ловћенска капела је порушена до темеља крајем шездесетих година и од 1974. на њеном месту стоји маузолеј.

„Ја сам за границом просвештенога свијета. На мом узаном поднебљу свагда се ломе тирјански громови. Стога је мој мали крај тамо дивљине обезображен. За човјека здравомислећега нити је муке ни увеселенија на свијету, јербо су све људске посласнице са отровом приправљене, а све печали имају неко своје удовољствије. Човјеку је готово, кад му дође, слатко плакати као пјевати. Ја овако нашу пјесну разумијем. Свијет је сад Божји, стога у свакојем његовом нуглу виде се дјела великога мајстора. Трудољубије и искуство мрава и пчеле, и уредно летење ждраљевах ја радије гледам но све параде европејских столицах. Збогом, [...] изволите ме задржати у Вашем драгоцјеном успомену.“ (писмо Л. А. Франклу од 12. октобра 1851)

Преузето са званичног сајта о Његошу...<http://www.ppnjegos.org/>